

LIITE

Lainsäädännöllinen tausta

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Perustuslain 11 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Pykälän 2 momentin mukaan uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus.

Perusopetuslain 22 §:n 1 momentin mukaan oppilaan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Oppilaan oppimista, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida monipuolisesti.

Perusopetuslain (29 §) mukaisesti kunnan tulee huolehtia siitä, että oppilaille taataan turvallinen opiskeluympäristö. Myös lukiolain (40 §) ja ammatillista koulutuksesta annetun lain (80 §) mukaan opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisuja

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on todennut ratkaisussaan 2948/2/08: *Suojatessaan turvallista oppimisympäristöä oppilaitoksen tulee siten punnita tämänkin laissa sinänsä säädetyn velvoitteen – jolla edistetään turvallisuutta perusoikeutena – suhdetta muiden perusoikeuksien toteutumiseen ja turvaamiseen. Asiassa on siten arvioitava ainakin sitä, miksi kiello on kussakin tapauksessa tarpeen turvallisuuden takaamiseksi, ja sitä, olisiko opiskelijoiden turvallisuus taattavissa muulla sellaisella tavalla, joka mahdollisimman vähän rajoittaisi lävistyksiä omaavien henkilöiden yhdenvertaisuutta, itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä.*

Vertailukohtana järjestyssääntöpohjaisille pukeutumisohjeille voidaan käyttää kahta ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisua:

Ensiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamies on katsonut ratkaisussaan 2740/4/09 (koski moottoripyöräjengien liivien käyttöä) pukeutumisessa olevan kyse perustuslaissa turvatusta henkilökohtaisesta vapaudesta sekä perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämään kuuluvasta seikasta.

Toiseksi apulaisoikeuskansleri on katsonut ratkaisussaan OKV/427/1/2011, että erään koulun järjestyssäännöissä ollut yleinen kieltö käyttää toisia loukkaavia vaatteita oli lainvastainen. Apulaisoikeuskanslerin mukaan määräyksen olisi tullut olla yksilöidympi, jotta sitä olisi voitu pitää lainmukaisena. Apulaisoikeuskanslerin mukaan kansanryhmää vastaan kiihottavien vaatteiden kieltäminen järjestyssäännöissä olisi kuitenkin hyväksyttävää.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on todennut ratkaisussaan EOAK 2948/2/08 lävistyskorujen kertakaikkisen kiellon ammatillisessa oppilaitoksessa olevan lainvastainen. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan rajallisemmat kiellot ovat sallittuja turvallisuus- tai hygieniasyistä. Kyseisen ammatillisen oppilaitoksen lävistyskoruja koskeva kieltö loukkasi siis opiskelijoiden perusoikeuksia yhdenvertaiseen kohteluun, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä yksityiselämän suojaan.

Oikeuskansleri on ratkaisussaan OKV/896/1/2013 todennut: *Oppilaiden yleiset, kaikille kuuluvat perusoikeudet voivat olla jännitteessä heidän opetuksen saamiseen liittyvien oikeuksiensa kanssa. Perusoikeuksien ristiriitatilanteessa niitä joudutaan punnitsemaan keskenään. Harkinnassa on kysymys siitä, missä määrin yhtä tai useampaa perusoikeutta voidaan rajoittaa jonkin toisen tai toisten perusoikeuksien toteutumiseksi. Koska perus- ja ihmisoikeuksilla ei ole yleisellä tasolla ehdotonta etusijajärjestystä, niiden painoarvo voi vaihdella tapauskohtaisesti.*

Lisäksi oikeuskansleri toteaa, että koulujen järjestyssääntöjä vahvistettaessa on harkittava, missä määrin oppilaille kuuluvia yleisiä perusoikeuksia voidaan rajoittaa, jotta myös heidän oikeutensa asianmukaiseen opetukseen ja turvalliseen oppimisympäristöön voidaan turvata. Mikäli järjestyssäännöillä kavennetaan oppilaiden perusoikeuksia koulun turvallisuuden tai työrauhan takaamiseksi, rajoitusten on täytettävä perusoikeuksien rajoittamisen yleiset edellytykset. Järjestyssäännöissä asetettujen rajoitusten tulee siten olla kyseisiin tavoitteisiin nähden järkevässä ja kohtuullisessa suhteessa. Järjestyssäännöillä voidaan oppilaiden perusoikeuksia rajoittaa vain siinä määrin kuin turvallisuuden ja työrauhan toteuttaminen välttämättä vaatii.

Apulaisoikeuskansleri puolestaan toteaa ratkaisussaan OKV/427/1/2011: *Järjestyssäännöissä käsitellään usein muitakin kuin lain edellyttämiä asioita. Niissä saatetaan ohjata hyvän tavan mukaiseen käyttäytymiseen, antaa yleisiä elämänohjeita, viitata voimassa oleviin muihin sääntöihin. Tähän ei sinänsä ole estettä. Varsinaisten järjestyssääntöjen ja muun ohjeistuksen välisen eron tulee kuitenkin olla selvä niin, ettei lukijalle synny käsitystä, että muu ohjeistus olisi oikeudellisesti samanveroista kuin lain edellyttämät määräykset. [--] Rehtori ja muut opettajat voivat tehtäviään hoitaessaan antaa järjestysmääräyksiä. Se voi tapahtua vain edellä*

esitetyissä rajoissa, toisin sanoen määräykset eivät voi olla ristiriidassa lakien tai niiden nojalla annettujen järjestyssääntöjen kanssa.